

พระพุทธศาสนา: ศาสตร์ว่าด้วยหลักการและวิธีการปฏิบัติสู่กฎความจริง
BUDDHISM: THE SCIENCE OF PRINCIPLES AND PRACTICES LEADING
TO THE LAW OF TRUTH

พระมหาวิระวัฒน์ เทียงแท้¹, พระครูวรกาญจนโชติ (ฉลอง โชติวโร)²
Weerapat Theingthea¹, Phrakruworakanchanachoti (Chalong Jotivaro)

วัดไร่ขิง พระอารามหลวง นครปฐม¹, วัดปรังกาสี กาญจนบุรี²
Wat Rai Khing, Royal Monastery, Nakhon Pathom Province;¹
Wat Prang Kasi, Kanchanaburi Province²
Email: weerapathoop@gmail.com¹

Received 21 December 2024; Revised 30 December 2024; Accepted 30 December 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการกล่าวถึงประเด็น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคำสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ้อนวอนปรารภนา หรือศาสนาแห่งความหวงหวังกังวล การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริง ๆ ในโลก ในสังคมไทยปัจจุบันนี้อยู่ในยุค Thailand 4.0 นับเป็นกระแสที่ได้รับการกล่าวถึงและวิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งนี้คงเนื่องมาจากเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาล ที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วย เทคโนโลยีและนวัตกรรม

คำสำคัญ : ปรัชญา, กฎความจริง, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article is addressing the issue Buddhism is the world's dominant religion teachings that are like the great river of all sciences So it's not just a philosophy or a theory. but still has content covering the way of life The existence of thoughts in almost every aspect Not a religion of prayer or religion of worry The Buddha's teaching of the Dhamma is practically aimed at everyone dealing with the real life in the world. In today's Thai society in the era of Thailand 4.0, this is a trend that has been addressed. and analyzed in many aspects, probably

due to the policy vision of the government that will drive Thailand towards the goal of "Stable, Prosperous, Sustainable", especially Policies to transform the traditional economy into a technology and innovation.

Keywords: Philosophy, Law of Truth, Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนา แยกได้เป็น 2 คำคือ คำว่า พระ แปลว่าประเสริฐ ดีเลิศ คำว่า พุทธ แปลว่าผู้รู้-ผู้ตื่น-ผู้เบิกบานในที่นี้หมายถึงท่านผู้ตรัสรู้หรือริสัจ 4 อย่างถ่องแท้ส่วน คำว่า ศาสนาแปลว่าคำสอนหากรวมกันพระพุทธศาสนา โดยความหมายแล้ว หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพันเป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพาไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้พระสงฆ์รู้ธรรมพระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบต่อพระศาสนาพระรัตนตรัย หรือพระไตรรัตน์ หมายถึง แก้วสามประการอันประเสริฐสุดของพุทธศาสนิกชนเพราะว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐ มีค่าสูง และหาได้ยากเทียบด้วยดวงแก้วมณีและ ในบรรดาองค์แห่งความรู้ในพระพุทธศาสนาทั้งหมดนั้นเป็นความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงศึกษาค้นคว้าวิจัยด้วยพระองค์เองจนสามารถกำหนดเป็นทฤษฎีแห่งความรู้ต่างๆ มากมาย ในที่นี้จะแบ่งลักษณะความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพียงแค่น้อยนิดเท่านั้น แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. คำสอนที่ทรงค้นพบใหม่ เช่น อริยสัจ ปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น 2) คำสอนที่ทรงปฏิรูปจากลัทธิศาสนาเดิม เช่น การทำบุญให้ได้ผลสมบูรณ์จะต้องทำกับเป็นพรหมณ์โดยกำเนิด หรือบริสุทธิโดยตระกูล พระองค์ทรงปฏิรูปโดยให้ทำกับปฏิบัติ (ผู้รับ) ที่มีศีลบริสุทธิมีคุณธรรม และทายก (ผู้ถวายหรือผู้ให้) จะต้องความบริสุทธิใน 3 กาล คือก่อนให้-ขณะกำลังให้-หลังจากให้แล้ว

3. คำสอนที่ทรงปฏิวัติ เช่น การฆ่าสัตว์บูชายัญจัดเป็นมหามงคลอย่างยิ่งสามารถบันดาลให้ตนสำเร็จตามปรารถนา พระองค์ทรงเห็นตรงกันข้ามว่าการฆ่าเป็นบาปทั้งสิ้น ความรู้ในพระพุทธศาสนาแม้จะมากมายถึงกระนั้นก็ตามพระพุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่พระนิพพาน คือการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเข้าสู่เป้าหมายอันสูงสุดได้อย่างรวดเร็วทางพระพุทธศาสนาจึงได้กำหนดอสังข หรือประโยชน์ที่เป็นเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองเอาไว้ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและเป็นที่มุ่งหวังสำหรับมนุษย์เอาไว้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) ทิฏฐิธัมมิกัตถะ จุดหมายชั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน เช่นมีสุขภาพที่ดี มีเงินใช้และมีงานทำมีสถานภาพที่ดี และมีครอบครัวที่ผาสุก เป็นต้น 2) สัมปรายิกัตถะ จุดหมายชั้นเลียดตาเห็น หรือประโยชน์เบื้องหน้า เช่น ความอบอุ่นสบายซึ่งสุขใจความภาคภูมิใจ ความอึดใจ ความกล้ากล้ามั่นใจ และความโล่งจิตมั่นใจ เป็นต้น 3) ปรมัตถะ จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง เช่นไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ไม่ผิดหวังและเศร้ามีความปลอดโปร่งสงบ และเป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่มีเหตุและผลเป็นศาสนธรรมว่าโดยแม่บทอันเป็นหลักการใหญ่ที่เรียกว่า ปาพจน์ มี 2 อย่างคือ พระธรรมกับพระวินัย ว่าโดยปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของศาสนามี 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ว่าโดยหัวข้อที่เรียกว่าธรรมชั้นธัมมี 84,000 พระธรรมชั้น พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้านและที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท และกิริยา วาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยวาท) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนน้อม บรรารณา การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้และเริ่มต้นแต่บัดนี้

ความจริงในพระพุทธศาสนา

ในทางพุทธศาสนามีหลักว่า สัจจะ มี 2 อย่าง คือ 1) สัจจะที่เป็นความจริงแท้แน่นอนมีอยู่ในธรรมชาติ เรียกว่า ปรมัตถสัจจะ (สัจจะโดยเนื้อแท้) และ 2) สัจจะที่เป็นความจริงตามความตกลงยอมรับร่วมกันของมนุษย เรียกว่า สมมติสัจจะ (สัจจะโดยสมมติ) ตามหลักสัจจะสองอย่างนี้ เราก็มีกฎธรรมดาของธรรมชาติ กับ กฎสมมติของมนุษย์ ธรรมเป็นกฎธรรมชาติ เพราะมันเป็นความจริงแห่งความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายตาม ธรรมดาของมัน ส่วนกฎหมายนี้เป็นกฎหมาย

ธรรม คือความจริงในธรรมชาตินั้นเอง หลักการของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า “ตถาคต(คือพระพุทธเจ้า)จะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม หลักความจริงก็คงอยู่อย่างนั้นเป็นธรรมดา . . . ตถาคตทั้งหลายค้นพบหลักความจริงคือตัวธรรมนี้แล้ว จึงนำมาเปิดเผย แสดง ชี้แจง ทำให้เข้าใจง่าย” (พระไตรปิฎก (ไทย) 20/40/176) ความจริงนี้เป็นกฎธรรมชาติ เช่น ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผลเกิดจากเหตุ เหตุก่อให้เกิด ผล เหตุอย่างใดก็ก่อให้เกิดผลอย่างนั้น หรือเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดผลขึ้นมา

มนุษย์จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ธรรมคือความเป็นจริงแห่งเหตุปัจจัยนี้ก็ทำงานของมันอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้ามนุษย์ไม่รู้ ก็ไม่สามารถเอาประโยชน์จากมันได้ และถ้ามนุษย์ประพฤติดุปฏิบัติดำเนินชีวิตไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงนี้ ก็เกิดผลเสียแก่ตนเอง แต่ถ้ามนุษย์ปฏิบัติถูกต้อง และดำเนินชีวิตด้วยความรู้เข้าใจกฎแห่งธรรมชาติ คือความเป็นจริงอันนี้ ผลดีก็ได้แก่ตัวมนุษย์เอง ถ้ามนุษย์รู้ธรรมคือรู้ตัวความจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ในธรรมชาตินี้เมื่อใด เขาก็จะสามารถเอาประโยชน์จากธรรมชาติได้ ตัวอย่างเช่น เขาต้องการจะกินผลมะม่วง เขาเห็นต้นมะม่วง จะกินผลก็เก็บเอา แต่ต่อมาถ้าเขารู้ว่ามะม่วงที่จะเกิดมาเป็นผลสุกให้เรารับประทานได้นั้น เกิดจากต้นไม้นี้ ซึ่งก่อนนั้นต้องโตมาจากเมล็ด และชอบที่ดินอย่างนั้น ต้องอาศัยปุ๋ย อาศัยน้ำ อุณหภูมิ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยในธรรมชาติ ถ้ามนุษย์รู้อย่างนี้แล้ว ต่อไปก็ไม่ต้องคอยไปหาต้นมะม่วงที่อยู่ไกล เขาจะสามารถปลูก ต้นมะม่วงในสวนของตนเองได้ ถึงตอนนั้นมนุษย์ก็ได้ประโยชน์จากกฎธรรมชาติหรือธรรม การรู้ธรรมจึงเป็น ประโยชน์อย่างยิ่ง

ตัวความรู้หรือความจริง ได้แก่ ความรู้ในกฎธรรมชาติซึ่งจะทำให้จุดหมายของตนสำเร็จ หมายความว่า มนุษย์จะต้องมีความรู้เข้าใจในกฎธรรมชาติ และพุทธศาสนานั้น จุดหมายคือ การนำความรู้ความจริงหรือความรู้ในกฎธรรมชาติ มาแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ให้ถึงความรู้ทุกข์ ธรรมชาติที่เป็นจุดเข้าของความใฝ่รู้คือ ตัวมนุษย์ หมายความว่าเป้าหมายของการต้องการความรู้ก็คือต้องการรู้ธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์เป็นตัวเข้าของความใฝ่รู้ เป็นตัววัตถุแห่งความรู้ที่ต้องการ แล้วจึงโยงไปยังโลกและสรรพสิ่งที่มนุษย์เกี่ยวข้อง แต่ทั้งหมดนั้นมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง มนุษย์เป็นจุดกำหนด หมายความว่าเราเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง ในการที่จะศึกษาความจริง

มนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติที่วิวัฒนาการสูงสุดแล้ว เมื่อมนุษย์เป็นวิวัฒนาการสูงสุดของธรรมชาติ ก็มีความจริงครบทุกระดับชั้นอยู่ในตัวหมด หมายความว่า ในตัวมนุษย์นี้มีธรรมชาติทั้งฝ่ายวัตถุและฝ่ายนามธรรม ในด้านวัตถุคือร่างกายก็มีสารมีธาตุอะไรต่างๆ ที่โยงไปถึงโลกของธรรมชาติภายนอกได้ทั้งหมด แต่ในส่วนโลกธรรมชาติภายนอกนั้นไม่มีด้านจิตใจ ไม่มีธรรมชาติด้านคุณค่าอะไรต่างๆ เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษามนุษย์ก็สามารถรู้ครอบคลุมความจริงในธรรมชาติทุกอย่างทุกประการ

หลักการและวิธีการปฏิบัติสู่กฎความจริง

หลักการปฏิบัติสู่กฎความจริง

พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักการในการเข้าถึงความจริง คือเข้าถึงธรรมชาติ ได้แก่เข้าถึงนิพพาน ไว้ในโอวาทปาติโมกข์ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) สัพพปาปสส อกรณ์ การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) กุสลสฺสุปสมปทา การทำความดีให้ถึงพร้อม และ 3) สจฺจิตฺตปริโยทปนํ การชำระจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นหลักเบื้องต้นในการเข้าถึงธรรม

แต่ถ้าต้องการจะเข้าถึงหลักการแห่งความจริงหรือธรรมนี้ ให้ลึกซึ้งขึ้นไปอีก ต้องเพิ่มองค์ความรู้หรือศึกษาให้เข้าใจถึงหลักต่อไปนี้

1. หลักไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ *Ti-lakkhana* (The three Characteristics) คือ หลักคำสอนที่ว่าด้วยกฎแห่งความจริงของสิ่งทั้งปวงทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้น ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ (ทุกขัง) และมีสภาวะไม่ใช่ตัวตน ไม่ยั่งยืน ปราศจากอรรถภาวะ (อนัตตา) เพราะมีการเกิดขึ้น (อุปาทะ) จิตติ (ตั้งอยู่) ภาวะ (ดับไป) ความเป็นไปต่าง ๆ ของสิ่งทั้งปวงนี้ย่อมเป็นไปตามธรรมชาติ อาศัยความสัมพันธ์และความเป็นปัจจัยต่อกัน จึงเรียกว่า เป็นกฎธรรมชาติ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงกฎของธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นลักษณะของสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นว่าเป็นอย่างนั้น แต่สาเหตุที่ทำให้บุคคลยังไม่เข้าใจในเรื่องของไตรลักษณ์ อย่างแท้จริง เพราะมีอวิชชาหุ้มห่อไว้ และสิ่งที่มาหุ้มห่อหรือปิดบังไตรลักษณ์เอาไว้ จนทำให้ยังไม่เห็น หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องไตรลักษณ์ คือ 1) สันตติ ปิดบัง อนิจจลักษณะ 2) อริยาบท ปิดบัง ทุกขลักษณะ 3) ฆนสังญญา ปิดบัง อนัตตลักษณะ

เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน วิปัสสนาหรือปัญญาที่จะเจริญขึ้น และเมื่อปัญญาเกิดขึ้น อวิชชาที่จะดับไป จากนั้นเราก็สามารถมองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ การรู้แจ้ง ในไตรลักษณ์จึงเป็นกระบวนการนำไปสู่ ความหลุดพ้น (วิมุตติ), ความบริสุทธิ์ (สุทธิตี), ความรู้แจ้ง (ปัญญา), ความสงบ (สันติ), และความดับทุกข์ (นิพพาน), ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา นี่เป็นหลักการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ และเป็นเหตุผลสำคัญที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสเรียก คำสอนเรื่องไตรลักษณ์ว่า “พหุลาณฺสาณํ” คือคำสั่งสอนที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนมากที่สุด และนำมา ประกาศตั้งแต่ปฐมโพธิกาล จนกระทั่งดับขันธปรินิพพาน และต่อมาพระอรหันตสาวกได้ได้นำมาอธิบายขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อื่นได้ศึกษาและเข้าใจง่ายขึ้น ไตรลักษณ์หรือสามัญญลักษณะสาม แปลว่า ลักษณะที่ทั่วไป หรือเสมอเหมือนกันแก่สิ่งทั้งปวง ซึ่งได้ความหมายเท่ากัน คือ ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป, ความเป็นทุกข์ คือ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่น และขัดแย้งอยู่ในตัว, และความมิใช่ตัวตน ความไม่มี ตัวตนที่แท้จริงของมันเอง (พระราชมุนี, 2527: 86) ลักษณะดังกล่าวแยกเป็น (1) อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง (2) ทุกขตา ความเป็นทุกข์ (3) อนัตตตา ความไม่ใช่อัตตาและยังแสดงความตามบาลี ดังนี้

- 1) สัพเพ สงขารา อนิจจา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง
- 2) สัพเพ สงขารา ทุกขา สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์
- 3) สัพเพ ธมมา อนตตา ธรรมทั้งปวงมิใช่ตัวตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 86)

ลักษณะเหล่านี้ มี 3 อย่าง จึงเรียกว่า ไตรลักษณ์ซึ่งเป็นของแน่นอน เป็นกฎธรรมดา เป็นความจริง จึงเรียกว่า ธรรมนิยาม เป็นคำสอนที่ว่าด้วยกฎแห่งความเสมอภาคของสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต สิ่งที่มีใจครองหรือไม่มีใจครอง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554: 70) มีสภาวะไม่ใช่ตัวตนไม่ยั่งยืน ปราศจากอัตตภาวะที่เรียกว่า อนัตตา

2. หลักอริยสัจ 4

ทุกข์ คือ สภาพปัญหา ความคับข้อง ติดขัด กดดัน บีบคั้น บกพร่อง ที่เกิดมีแก่ชีวิต หรือที่คนใดประสบ ซึ่งวาทะอย่างกว้างที่สุดก็คือ ภาวะที่สังขาร หรือนามรูป หรือขันธ5 หรือโลกและชีวิต ตกอยู่ในอำนาจกฎธรรมดา เป็นของไม่เที่ยงแท้คงที่ ถูกเหตุปัจจัยต่างๆ กดดันบีบคั้น และขึ้นต่อเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนที่อยู่ในอำนาจครอบครองบังคับได้จริง จึงขัดแย้งกับความอยากความยึดถือ บีบคั้นใจ ที่ไม่ได้ตามปรารถนา สำหรับทุกข์นี้เรามีหน้าที่เพียงกำหนดรู้คือทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตให้ชัด เหมือนอย่างแพทย์ กำหนดรู้หรือตรวจให้รู้ว่าอาการของโรคอะไร เป็นที่ไหน หน้าที่นี้เรียกว่า ปริยญา เราไม่มีหน้าที่เอาทุกขมาครุ่นคิด มาแบกไวหรือคิดขัดเคืองเป็นอุปสรรคกับความทุกข์หรือหวังกังวล อยากหายทุกข์เพราะคิดอย่างนั้น มีแต่จะทำให้ทุกข์เพิ่มขึ้น เราอยากแก้ทุกข์ได้แต่เราก็แก้ทุกข์ด้วยความอยาก ไม่ได้เราต้องแก้ด้วยรู้มัน และกำจัดเหตุของมัน ดังนั้นจะอยากไป ก็ไม่มีประโยชน์มีแต่โทษเพิ่มขึ้น ขึ้นนั้นนอกจากกำหนดรู้แล้ว ก็เพียงวางใจวางทาที่เบามือ

เทหัตถ์คตธรรมดาอย่างทีกลาวแล้วในขั้นที่ 1 ของวิธีที่สาม เมื่อกำหนดรู้ทุกข์หรือเข้าใจปัญหา เรียกว่า ทำ ปัญญาแล้ว ก็เป็นอันปฏิบัติหน้าที่ต่อทุกข์หรือต่อ ปัญหาเสร็จสิ้น พึงก้าวไปสู่ขั้นที่ 2 ทันที

สมุทัย คือเหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุของปัญหา ไตแกเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เขาสัมพันธ์ขัดแย้ง ส่งผลสืบทอดกันมา จนปรากฏเป็นสภาพบีบคั้น กดดัน คับข้อง ติดขัด อึดอัด บกพร่อง ในรูปต่างๆ แปลกๆ กันไป อันจะต้องค้นหาให้พบ แล้วทำหน้าที่ต่อมันใหญ่ถูกต้องคือ ปหาน ไตแก กำจัดหรือละเสีย ตัวเหตุแกนกลางที่ยืนพื้นหรือยืนโรงกำกับชีวิตอยู่ คู่กับความทุกข์พื้นฐานของมนุษย์พระพุทธเจ้าได้ ทรงแสดงไว้ทั้งระดับตัวแสดงหนาโรง คือ ตัณหา และระดับเต็มกระบวน หรือเต็มโรง คือ การสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย เริ่มแต่อวิชชาตามหลักปฏิจจสมุุปบาท เมื่อประสบทุกข์หรือปัญหาจำเพาะแต่ละกรณีก็ต้องพิจารณาสืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ไตแก ไขวิธีคิดแบบที่ 1 ถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยด้านมนุษย์ก็พินำเอาตัวเหตุแกนกลาง หรือเหตุยืนโรงมา พิจารณารวมกับเหตุปัจจัยเฉพาะกรณีด้วย เมื่อสืบค้น วิเคราะห์และวินิจฉัย จับมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้อง กำจัดหรือแก้ไขไตแล้ว ก็เป็นอันเสร็จสิ้นการคิดขั้นที่สอง

นิโรธ คือ ความดับทุกข์ความพ้นทุกข์ภาวะไรทุกข์ภาวะพ้นปัญหา หมดหรือปราศจาก ปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการ ซึ่งเรามีหน้าที่ สัจฉิกิริยา หรือประจักษ์แจ้ง ทำให้เป็นจริง ทำให้สำเร็จ หรือลุถึง ในขั้นนี้จะตองกำหนดได้ว่า จุดหมายที่ต้องการคืออะไร การที่ปฏิบัติอยู่นี้หรือจะปฏิบัติเพื่ออะไร จะ ทำกันไปไหน จุดหมายนั้นเป็นไปได้หรือไม่ เป็นไปได้อย่างไร มีหลักการในการเข้าถึงอย่างไร มีจุดหมายรอง หรือจุดหมายลดหลั่นแบ่งเป็นขั้นตอนในระหว่างไตอย่างไรบาง

มรรค คือ ทางดับทุกข์ขอปฏิบัติไตถึงความดับทุกข์หรือวิธีแก้ไขปัญหา ไตแก วิธีการ และ รายละเอียดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติเพื่อกำจัดเหตุปัจจัยของปัญหา ให้เข้าถึงจุดหมายที่ต้องการ ซึ่งเรามีหน้าที่ ภาวนา คือ ปฏิบัติหรือลงมือทำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556: 29)

3. หลักขันธ์

หลักขันธ์หรือขันธ์ธรรมเป็นหลักธรรมอีกข้อที่สำคัญในการที่จะทำให้เข้าถึงความจริงได้ เพราะขันธ์นั้นแปลว่า ความอดทน ซึ่งอดทนในที่นี้คือ อดทนต่อกิเลส ไตแก่ความอยาก อดทนต่อทุกข์เวทนา เป็นต้น ซึ่งความอดทนนี้จะทำให้ประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ได้ เพราะขันธ์คือ ความอดทน อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ เป็นกิริยาที่อดทนต่อโลภะความอยากไตต่อโทสะความโกรธเคืองจนถึงความพยาบาท มุ่งร้ายต่อโมหะความหลงมกยเมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่ยั่วไตเกิดความอยากไตอยาก ล้างผลาญ อยากเบียดเบียนก็อดทนไตไม่แสดงอาการตามอำนาจแห่งโลภะโทสะโมหะ และอดทนต่อทุกข์เวทนา เย็น ร้อน เป็นต้น อันทำให้ลำบากอดทนตรากตรำประกอบการงานต่างๆ หรืออดทนต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวชั่วไม่เป็นที่ชอบใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) สามารถจำแนกขันธ์ความอดทนได้ 4 กรณีดังนี้

1) ขันธ์ความอดทน ความอดกลั้นต่อความลำบาก ตรากตรำทางกาย อันเกิดจาก ความร้อนความหนาวความหิวกระหายและความเหนื่อยล้า

- 2) ขันติความอดทน ความอดกลั้นต่อทุกข์เวทนาทางกายอันเกิดจากความเจ็บไข้ ได้ป่วย
- 3) ขันติความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคาย เสียตีสีกาล่าล่วงเกิน ให้เสียหาย
- 4) ขันติความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคาย เสียตีสีกาล่าล่วงเกิน ให้เสียหาย

เพราะฉะนั้น ขันตินับเป็นหลักธรรมสำคัญทั้งในระดับสามัญ แห่งการดำรงชีวิต อันจะส่งเสริมให้บุคคล ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จนกระทั่งเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริม คุณธรรมระดับสูงเพื่อการบรรลุ เป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า หลักการที่จะเข้าถึงความจริงนั้น นอกจากจะประกอบด้วยหลักการ 3 อย่างคือ ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์แล้ว ยังมีหลักอื่น ๆ ที่จะต้องศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าถึงความจริงอย่างแท้จริง ๆ ซึ่งได้แก่ หลักไตรลักษณ์ เป็นหลักแห่งความจริงของธรรมชาติ เป็นกฎที่สรรพสิ่งไม่อาจจะหนีพ้นได้ต้องประกอบด้วยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ว่าไม่ใช่ตน อีกหลัก หนึ่งก็คือ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักแห่งการค้นหาความจริง 4 ประการ เป็นกระบวนการคิดที่สืบสาวหาความจริง หลักการนี้เป็นหลักการที่สำคัญมาในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าก็ทรงใช้หลักการนี้ในการเข้าถึง ความจริงคือธรรม ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ส่วนหลักสุดท้ายได้แก่ หลักขันติ หลักการนี้ต้องมีใน ทุกๆ ขั้นตอนของวิธีการที่จะเข้าถึงความจริงในข้อถัดไป เพราะหลักการนี้สำคัญมาก ๆ ถ้าไม่มีความอดทนจะไม่ประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม การเข้าถึงความจริงก็จะเข้าไม่ถึงเพราะไม่มีความอดทน ล้มเลิก ไปเสียก่อน หลักการนี้พระพุทธเจ้าทรงนำไปใช้ในวิธีการเข้าถึงความจริงของพระองค์ ได้แก่การบำเพ็ญทุกกร กิริยา ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าต้องใช้ความอดทนมากแค่ไหน ฉะนั้น หลักการนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการเข้าถึง ความจริง

วิธีการปฏิบัติสู่กฎความจริง

วิธีการปฏิบัติสู่กฎความจริง คือวิธีหาความรู้เป็นเรื่องสำคัญมาก นอกจากเชื่อในกฎธรรมชาติและใฝ่รู้ ความจริงในกฎธรรมชาตินั้นแล้ว การที่จะได้ความรู้หรือตัวกฎธรรมชาตินั้น ต้องมีวิธีการหาความรู้ หรือวิธีการ เข้าถึงความจริง วิธีการเข้าถึงความจริง หรือหาความรู้นี้ ในพุทธศาสนามี 3 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556: 114)

ประการที่ 1 คือ การรับรู้ประสบการณ์อย่างเที่ยงตรง การรับรู้ประสบการณ์อย่างเที่ยงตรง คือ รับรู้ ตามที่มันเป็น ท่านให้ความสำคัญแก่การเข้าถึงความจริงตั้งแต่ขั้นรับรู้เลยทีเดียว คือ พอตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง เป็นต้น ที่เรียกว่ามีการรับรู้ การรับรู้ตามที่มันเป็นอย่างหนึ่ง กับรับรู้ตามที่คิดให้มันเป็น หรือรับรู้ตามที่อยาก ให้มันเป็นอย่างหนึ่ง สำหรับมนุษย์ส่วนมากการรับรู้จะเป็นการรับรู้ตามที่อยากให้มันเป็น หรือตามที่คิดให้มันเป็น

เป็น ไม่สามารถรับรู้ตามที่มันเป็น ความผิดพลาด บิดเบือน หันเห หรือคลาดเคลื่อนจากความจริง จึงเกิดขึ้น ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงเน้นหลักการนี้คือ จะต้องรับรู้ตามที่มันเป็น

เมื่อได้รับประสบการณ์ ก็จะมีคุณค่าพ่วงเข้ามาด้วย คุณค่าที่เข้ามากับความรู้นั้นประสบการณ์ปรากฏการณ์ที่เข้ามาสู่การรับรู้ของมนุษย์จะมีคุณภาพหรือคุณลักษณะพ่วงเข้ามาว่า มันทำให้รู้สึกสบายหรือไม่สบาย สิ่งทั้งหลายทุกอย่างจะเป็นอย่างนั้น เมื่อสบายเรียกว่าเป็นสุขเวทนา ถ้าไม่สบายเรียกว่าทุกข์เวทนา เมื่อได้ประสบการณ์ที่สบาย กระบวนการทางจิตจะเดินหน้าต่อไป จากสบายก็พอใจ ถ้าไม่สบายก็ไม่พอใจ ที่เรียกว่ายินดีและยินร้าย หรือชอบกับชัง ด้วยเหตุนี้ การรับรู้จึงมีความถูกต้องไม่ถูกต้องและความยินดียินร้ายมาประกอบด้วยเสมอ และมนุษย์ก็สั่งสมความเคยชินมาอย่างนี้ตลอดเวลาตั้งแต่เกิด จนกระทั่งปัจจุบันคนละหลายสิบปี

พอยินดียินร้าย ชอบใจไม่ชอบใจ ชอบหรือชังแล้วก็คิดตามแนวความรู้สึกนั้น ภายใต้อิทธิพลของความรู้สึกนั้น ถ้าชอบก็คิดอย่างหนึ่ง ไม่ชอบก็คิดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นประสบการณ์จะถูกบิดเบือน เอนเอียงหรือเกิดความลำเอียง มองเห็นเคลื่อนคลาด มีการปรุงแต่ง และการเลือกรับเลือกจับข้อมูล เห็นบางแง่บางด้าน ความรู้จะไม่ตรงไปตรงมา ไม่ทั่วถ้วน ไม่ตลอดสาย เป็นต้น เรียกว่าไม่รับรู้ตามที่มันเป็น พุทธศาสนาจึงบอกว่า ตั้งต้นจากจุดเริ่มนี้ ต้องมีการรับรู้ตามที่มันเป็น คือรับรู้โดยมีสติ ไม่ยินดียินร้าย รับรู้โดยรับรู้แต่ตัวความรู้ หรือรับรู้แบบนักศึกษา คือรับรู้แบบเรียนรู้ ไม่รับรู้แบบชอบชัง

การรับรู้แบบเรียนรู้ สรุปลได้ 2 อย่าง คือ

1) รับรู้แบบมองให้เห็นความจริง คือการรับรู้ตามที่มันเป็น โดยไม่ถูกความยินดียินร้าย หรือชอบชังเข้ามาครอบงำหันเหหรือบิดเบือน เป็นการรับรู้อย่างบริสุทธิ์ เอาแต่ตัวประสบการณ์ล้วนๆ โดยไม่มีคุณค่าพ่วงเข้ามา เรียกว่ารับรู้เพียงเพื่อญาณ คือเพื่อเป็นความรู้ความเข้าใจ และเพียงเพื่อสติ คือเพื่อเก็บข้อมูลจำไว้ โดยเฉพาะการมองตามเหตุปัจจัย

2) รับรู้แบบมองให้เป็นประโยชน์ คือ การรับรู้ด้วยการรับจับเอาคุณค่าที่ถูกต้อง ที่จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงการสนองบำเรอหรือทำความไม่สมอยากแก่อินทรีย์ เป็นการรับรู้ชนิดที่จะทำให้ได้ประโยชน์จากประสบการณ์ทุกอย่าง ไม่ว่าจะนำพอใจหรือไม่พอใจ

ประการที่ 2 ต้องมีความคิดที่เป็นระเบียบ คือมีวิธีคิด หมายความว่า นอกจากมีวิธีรับรู้ที่ถูกต้องแล้วก็ต้องมีวิธีคิดที่ถูกต้อง ได้แก่ วิธีคิด หรือคิดถูกวิธี ในเรื่องนี้ความคิดจะต้องเป็นระเบียบ มีการคิดเป็นลำดับ คิดเชิงเหตุผล สืบสาวให้เห็นความสืบทอดแห่งเหตุปัจจัย ในพุทธศาสนามีวิธีคิดที่บอกไว้มากมาย ประมวลได้ประมาณ 10 วิธี ที่เราเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจหรือมองเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เช่นมองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือเข้าใจหลักการแห่งเหตุปัจจัย โยนิโสมนสิการ หรือวิธีคิดแบบถูกวิธี เช่น

1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย การที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น ก็ทรงใช้วิธีคิดแบบนี้เป็นสำคัญอย่างหนึ่ง อย่างเช่น พระองค์ตั้งคำถามขึ้นมาเกี่ยวกับเวทนา ได้แก่ความรู้สึกสุขทุกข์ โดยทรงพิจารณาว่า เวทนาที่เป็นสุข

เป็นทุกข์นี้เกิดขึ้นโดยมีอะไรเป็นปัจจัย แล้วพระองค์ก็สืบสาวไปๆ ก็ทรงค้นพบว่า มีผัสสะเป็นปัจจัย ต่อไป ผัสสะเล่าเกิดขึ้นได้อย่างไร พระองค์คิดและตรวจสอบสืบสาวต่อไปก็พบว่า มีสฬายตนะ คือ อินทรีย์ทั้งหกเป็นปัจจัย เป็นต้น

2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เช่น ชีวิตของเราเนี่ย แยกเป็นส่วนๆ เป็นนาม และรูป นี่สองส่วนแล้ว คือฝ่ายนาม กับฝ่ายรูป นาม แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และแต่ละอย่างก็แยกแยะแบ่งซอยออกไปได้อีก เช่น เวทนา แยกเป็น 3 ประเภท เป็น 5 ประเภท เป็น 6 ประเภท อย่างนี้เรียกว่า วิธีคิดแบบวิเคราะห์องค์ประกอบ ซึ่งทำให้เห็นความจริงของภาพรวมหรือระบบที่จะทำให้โยงความสัมพันธ์และความสืบทอดเชิงเหตุปัจจัยได้

3) วิธีคิดแบบมองหาคุณโทษและทางออก คือมองในเชิงคุณค่าว่าสิ่งนั้นๆ มีคุณในแง่ไหน มีโทษในแง่ไหน ไม่มองในแง่คุณอย่างเดียว หรือโทษอย่างเดียว มนุษย์ส่วนมากเวลามองอะไร ถ้าชอบก็คิดแต่คุณ อะไรไม่ชอบก็มองแต่โทษ แต่พุทธศาสนามองทุกอย่างทุกด้าน บอกให้มองทั้งคุณทั้งโทษ แล้วก็หาทางออกที่จะแก้ไขอย่างนี้เรียกว่าการบวจจร

วิธีคิดแบบต่างๆ นี้มีถึงประมาณ 10 วิธีด้วยกัน เรียกว่า โยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการสำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับการที่จะเข้าถึงความจริง ในความหมายที่กว้าง วิธีคิดจะรวมถึงวิธีมอง คือคลุมเรื่องการรับรู้เข้ามาด้วย และแบ่งประเภทใหญ่ๆ แบบเดียวกับการรับรู้คือเป็นการคิดให้เห็นความจริงกับการคิดให้เป็นประโยชน์

ประการที่ 3 คือ วิธีที่จะหาความจริง หรือพิสูจน์สืบสาวหาความรู้ นั้น ใช้การสังเกตทดลองด้วยประสบการณ์ตรง

การสังเกตทดลองด้วยประสบการณ์ตรง หลักการใหญ่ของพุทธศาสนาที่ว่าความจริงเป็นสิ่งที่ได้มาหรือพิสูจน์ด้วยการสังเกตทดลองด้วยประสบการณ์ตรงนั้น ตัวอย่างเช่น เรื่องหลักกาลามสูตร ที่บอกไม่ให้เชื่อเพียงเพราะอย่างนั้นๆ (พระไตรปิฎก (ไทย) 20/66/255) และย้ำว่าต่อเมื่อได้เห็นด้วยตนเองว่าเป็นอกุศล หรือกุศล แล้วจึงละหรือปฏิบัติ นี่ก็เป็นหลักหนึ่งแสดงถึงวิธีการหาความจริงแบบนี้

ในประการที่ 3 นี้ พระพุทธองค์ทรงเข้ามาโดยตลอดตั้งแต่ทรงออกผนวชแล้ว โดยวิธีการของพระพุทธเจ้าตอนก่อนตรัสรู้ คือการทดลองปฏิบัติตามวิธีการของสำนักต่างๆ ที่มีในสมัยนั้นทั้งหมด ทั้งวิธีทรมานกายบำเพ็ญตบะ ฝึกโยคะ บำเพ็ญฌานสมาบัติ แม้แต่ไปอยู่ในป่า ตามที่ทรงเล่าวิธีปฏิบัติของพระองค์ไว้เกี่ยวกับเหตุการณ์ปลื้มย่อย เป็นเรื่องของการสังเกตทดลอง เช่น พระพุทธเจ้าทรงเล่าว่า พระองค์ไปอยู่พระองค์เดียวในป่าเปลี่ยวเพื่อทดลองกับความกลัว ยามดึกสงัดมีเสียงแสร้งกรีดขึ้นมา เกิดความกลัว สะดุ้ง พระองค์ก็พิจารณาก่อน พระองค์จะอยู่กับท่าหรืออิริยาบถที่เกิดความกลัวขึ้นนั้น ไม่ยอมเปลี่ยน จนกว่าจะแก้ไขความกลัวได้สำเร็จ (พระไตรปิฎก (ไทย) 12/45/36) หรืออย่างเวลาเกิดความคิดที่ดีและไม่ดี ที่เรียกว่าเกิดกุศลวิตก หรืออกุศลวิตก พระพุทธเจ้าทรงทดลองกับความคิดโดยดำเนินวิธีปฏิบัติที่จะทำให้กุศลวิตกนั้นหายไป (พระไตรปิฎก (ไทย) 12/252/232)

แม้เมื่อสอนพระสาวก ทรงสอนให้ตรวจสอบอาจารย์เสียก่อนที่จะเชื่อ ก่อนที่จะศรัทธา เพราะจะต้องให้ศรัทธาเป็นตัวนำไปสู่ปัญญา พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ตรวจสอบอาจารย์ ให้ตรวจสอบแม้แต่พระองค์เองด้วย และให้ตรวจสอบทั้งในแง่ความรู้ว่าจริงหรือไม่ และในแง่เจตนาว่ามีเจตนาบริสุทธิ์หรือไม่ (พระไตรปิฎก (ไทย) 12/535-9/576-580, (ไทย) 13/657-8/602-5) ตรวจสอบในแง่ความรู้โดยพิจารณาสิ่งที่ท่านสอนว่ามีเหตุผลเป็นจริงไหม และตรวจสอบในเชิงพฤติกรรมโดยสืบถึงแรงจูงใจว่า ท่านผู้นี้ที่พูดอย่างนี้นั้น เพราะว่ามีความต้องการ มีความปรารถนาอย่างนั้นๆ หรือไม่ ท่านไม่ได้เจตนาต้องการที่จะหาผลประโยชน์จากการสอนนี้ ต้องการให้ความรู้ที่แท้จริง ไข่มุม เป็นต้น ตรวจสอบมั่นใจแล้วจึงพร้อมที่จะรับคำสอน เป็นการประเมินขั้นต้น แล้วรับเอาคำสอนมาพิจารณา ดูมาหยั่งมาตรองว่ากันเป็นขั้นๆ

ในหลักสติปัฏฐาน เป็นวิธีปฏิบัติเชิงวิปัสสนา จะเห็นว่า เวลาปฏิบัติวิปัสสนานั้น จะต้องตรวจสอบดูทุกอย่าง รู้ทันประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะปัจจุบัน เช่น ความรู้สึกสุขเกิดขึ้น ความรู้สึกทุกข์เกิดขึ้น ภาวะในจิตใจเศร้าหมองหรือผ่องใสเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าให้ตามดูว่ามันเกิดขึ้นอย่างไร แล้วมันเป็นไปอย่างไร มันดับไปอย่างไร อันนี้ก็คือวิธีการดู หรือสังเกตด้วยประสบการณ์ตรง จนกระทั่งในขั้นสุดท้าย จะประเมินผลว่าตนได้บรรลุธรรมแล้วหรือไม่ ก็ดูที่ในใจของตัวเองว่า ในใจของเรายังมีโลภะ โทสะ โมหะหรือไม่ (พระไตรปิฎก (ไทย) 18/239-242/173-176) เป็นต้น

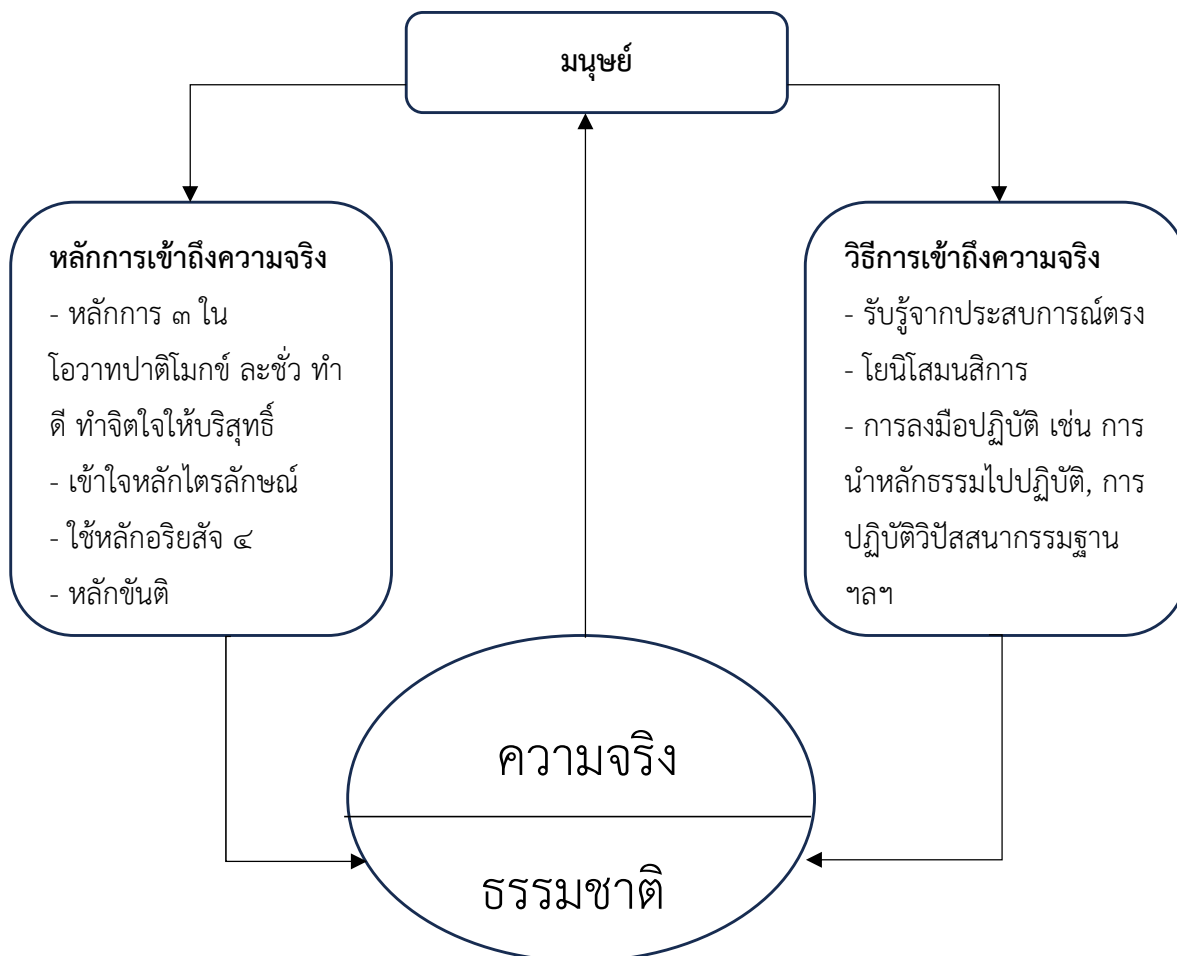
บทสรุป

ความจริงในพระพุทธศาสนานั้นที่เข้าใจกันก็คือ สัจจะ ซึ่งแปลว่าความจริง สัจจะ มี 2 อย่าง คือ 1) สัจจะที่เป็นความจริงแท้แน่นอนมีอยู่ในธรรมชาติ เรียกว่า ปรมัตถสัจจะ (สัจจะโดยเนื้อแท้) และ 2) สัจจะที่เป็นความจริงตามความตกลงยอมรับร่วมกันของหมู่มนุษย์ เรียกว่า สมมติสัจจะ (สัจจะโดยสมมติ) ในบทความนี้จะกล่าวถึงสัจจะข้อที่ 1 ความจริงแท้แน่นอน ความจริงนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะว่าคือธรรมะ หรือธรรมชาตินั่นเอง พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า ถึงแม้จะมีพระองค์หรือไม่ก็มีก็ตาม ธรรมชาตินี้ก็จะเป็นไปอย่างนั้น ในส่วนนี้อาจจะหมายถึง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป วนอยู่อย่างนี้ แต่ยังไม่มียุคที่จะสามารถเข้าถึงความจริงนี้ได้ มีแต่พระองค์เท่านั้นที่สามารถเข้าถึงความจริงนี้ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้สอนพระสาวกให้รู้ตามด้วยหลักการและวิธีการต่างๆ

ในส่วนของหลักการที่จะเข้าถึงความจริงนั้น นอกจากจะประกอบด้วยหลักการ 3 อย่างคือ ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์แล้ว ยังมีหลักอื่น ๆ ที่จะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าถึงความจริงอย่างแท้จริง ๆ ซึ่งได้แก่ หลักไตรลักษณ์ เป็นหลักแห่งความจริงของธรรมชาติ เป็นกฎที่สรรพสิ่งไม่อาจจะหนีพ้นได้ต้องประกอบด้วยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ว่าตัวไม่ใช่ตน อีกหลักหนึ่งก็คือ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักแห่งการค้นหาคำความจริง 4 ประการ เป็นกระบวนการคิดที่สืบสาวหาความจริง หลักการนี้เป็นหลักการที่สำคัญมาในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าก็ทรงใช้หลักการนี้ในการเข้าถึงความจริงคือธรรม ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ส่วนหลักสุดท้ายได้แก่ หลักขันติ หลักการนี้ต้องมีใน

ทุกๆ ขั้นตอนของวิธีการที่จะเข้าถึงความจริงในข้อถัดไป เพราะหลักการนี้สำคัญมาก ๆ ถ้าไม่มีความอดทนจะไม่ประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม การเข้าถึงความจริงก็จะเข้าไม่ถึงเพราะไม่มีความอดทน ล้มเลิกไปเสียก่อน หลักการนี้พระพุทธเจ้าทรงนำไปใช้ในวิธีการเข้าถึงความจริงของพระองค์ ได้แก่การบำเพ็ญทุกกรกิริยา ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าต้องใช้ความอดทนมากแค่ไหน ฉะนั้น หลักการนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการเข้าถึงความจริง

สุดท้ายวิธีการที่จะเข้าถึงความจริงนั้น สรุปไว้เป็น 3 ประการ คือ 1) การรับรู้จากประสบการณ์ตรง หมายความว่า รับรู้กับสิ่งที่ตัวเองประสบพบเจอทางอินทรีย์ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งจะมีวิธีการช่วยพิจารณาก็คือวิธีการคิด คือมนสิการ แต่คิดให้ละเอียดลงไปอีก คือ โยนิโสมนสิการ (ประการที่ 2) จะทำให้เห็นความจริงได้ง่ายขึ้น และประการสุดท้ายคือต้องทดลองด้วยตนเอง การเข้าถึงความจริงต้องลงมือปฏิบัติเอง อาศัยฟังหรือรับรู้จากผู้อื่น ไม่สามารถทำให้เข้าถึงความจริงได้ ซึ่งสามารถเขียนเป็นกระบวนการหาความจริงได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กระบวนการหาความจริง

เอกสารอ้างอิง

- พระราชวรมุนี. (2527). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: อมร การพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). *โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 24, กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย,
- _____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- _____. (2556). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. นครปฐม: ม.ส.พ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). *ธรรมะภาคปฏิบัติ 4*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.